एकाइ ९ · नेपालको वैदेशिक व्यापार

थप चुनौतीपूर्ण अभ्यास प्रश्न · उत्तरकुञ्जिका

पूर्णाङ्क ४८

अङ्क विभाजनमा दिइएका बुँदाका आधारमा अङ्क दिनुहोस्। फरक शब्दमा लेखिएको भए पनि उही कुरा भनेको उत्तर सही मानिन्छ।

१ भित्र, माथि र अगाडि का दुई काम

उत्तर — **प्रयोग · ३**

क. **नामयोगी:** ‘गोठ’ नामसँग जोडिएर आएको छ।
ख. **क्रियायोगी:** एक्लै आएर ‘पसे’ क्रियाको ठाउँ बताएको छ।
ग. **नामयोगी:** ‘टेबुल’ नामसँग जोडिएर आएको छ।
घ. **क्रियायोगी:** ‘चढ्यो’ क्रियाको ठाउँ बताएको छ; कहाँ चढ्यो भन्ने प्रश्नको उत्तर हो।
ङ. नामयोगी: झोला खाट**तल** छ। क्रियायोगी: बच्चा **तल** झर्‍यो।

अङ्क विभाजन

✓ प्रतिवाक्य ०.५ का दरले क र ख को पदवर्ग कारणसहित लेखेमा।
✓ प्रतिवाक्य ०.५ का दरले ग र घ को पदवर्ग कारणसहित लेखेमा।
✓ प्रतिवाक्य ०.५ का दरले ‘तल’ का दुई प्रयोग मिलाएर लेखेमा।

२ शब्द उही, पदवर्ग फरक

उत्तर — **प्रयोग · ३**

पद	पदवर्ग	कारण
आज	क्रियायोगी	‘बन्द छ’ को समय बताएको छ।
आजका	विशेषण	‘का’ लागेर ‘व्यापारी’ नाम छुट्याएको छ।
पाकेको	विशेषण	‘कस्तो आँप?’ को उत्तर हो।
पाकेको (छ)	क्रियापद	आँपमा भएको काम बताएको छ।
रे	निपात	अरूबाट सुनेको भन्ने भाव थपेको छ।
प्रति	नामयोगी	‘चिया’ नामसँग जोडिएर सम्बन्ध देखाएको छ।

अङ्क विभाजन

✓ प्रतिपद ०.५ का दरले ‘आज’ (क्रियायोगी) र ‘आजका’ (विशेषण) लेखेमा।
✓ प्रतिपद ०.५ का दरले ग को ‘पाकेको’ (विशेषण) र घ को ‘पाकेको’ (क्रियापद) लेखेमा।
✓ प्रतिपद ०.५ का दरले ‘रे’ (निपात) र ‘प्रति’ (नामयोगी) लेखेमा।

३ श, ष कि स?

उत्तर — **बोध · ३**

क. **कृषक:** ऋकारपछि ष।
ख. **निश्चय:** च अघि श।
ग. **पुस्तक:** त अघि स।
घ. **गोष्ठी:** ठ सँग ष।
ङ. **अवस्था:** थ अघि स।
च. **सहिद:** आगन्तुक शब्दमा बोल्दा ‘श’ जस्तो लागे पनि स।

अङ्क विभाजन

✓ प्रतिशब्द ०.५ का दरले ‘कृषक’ र ‘निश्चय’ नियमसहित लेखेमा।
✓ प्रतिशब्द ०.५ का दरले ‘पुस्तक’ र ‘गोष्ठी’ नियमसहित लेखेमा।
✓ प्रतिशब्द ०.५ का दरले ‘अवस्था’ र ‘सहिद’ नियमसहित लेखेमा।

Science Playground, काठुन्जे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking

४ घाटाको हिसाब

उत्तर प्रयोग · ३

क. व्यापार घाटा = आयात − निर्यात = २,०९६ − ३१५ = **१,७८१ अर्ब रुपैयाँ**।

ख. २,०९६ ÷ ३१५ ≈ ६.७, अर्थात् **लगभग ६.७ गुणा**। एक रुपैयाँको सामान बेच्दा लगभग ६.७ रुपैयाँको सामान किनियो।

ग. १०० × १३० = १३,००० र १०० × १४० = १४,०००, त्यसैले मेसिन **१,००० रुपैयाँले महँगो** हुन्छ। नेपाली मुद्राको मूल्य घट्ने यो कुरालाई **अवमूल्यन** भनिन्छ।

अङ्क र १०० डलरको मेसिनको उदाहरण यसै एकाइका हुन्; डलरको १४० रुपैयाँ मूल्य हिसाबका लागि मानिएको हो।

अङ्क विभाजन

- ✓ १,७८१ अर्ब रुपैयाँ निकालेमा।
- ✓ लगभग ६.७ गुणा निकालेमा।
- ✓ १,००० रुपैयाँ र ‘अवमूल्यन’ शब्द लेखेमा।

५ उनदेखि गलैँचासम्म

उत्तर बोध · ३

क्रम: ग → क → घ → ख

पहिलो फरक: कच्चा उन बेच्दा उनको मोल मात्र आउँछ; गलैँचा बेच्दा हरेक चरणको श्रम र सिपको मोल पनि देशमै आउँछ।

दोस्रो फरक: कच्चा उन बेच्दा काल्ने, रङ लगाउने र बुन्ने काम अर्कै देशमा हुन्छ; गलैँचा बनाउँदा ती रोजगारी देशभित्रै हुन्छन्।

अङ्क विभाजन

- ✓ चारै चरणको क्रम मिलाएमा।
- ✓ मूल्य बढ्ने फरक लेखेमा।
- ✓ रोजगारी देशमै हुने फरक लेखेमा।

६ आदेशलाई सुझाव बनाउनुहोस्

उत्तर प्रयोग · ३

क. पर्यटकसँग उचित मूल्य मात्र **लिनु राम्रो हुन्छ**, किनभने विश्वास जोगियो भने उनीहरू फेरि आउँछन्।

ख. जडीबुटी सुकाएर र प्याकेटमा हालेर **बेचे हुन्छ**, त्यसो गर्दा मोल बढी आउँछ।

ग. पसलको अगाडि स्वदेशी सामान **राखौँ**, अनि ग्राहकको आँखा पहिले त्यतै पर्छ।

तीन रूप जुन वाक्यमा पनि आउन सक्छन्; प्रत्येक एकपल्ट आएको र कारण जोडिएको हुनुपर्छ।

अङ्क विभाजन

- ✓ क लाई आदरपूर्ण सुझाव र कारणसहित लेखेमा।
- ✓ ख लाई अर्को रूपको सुझाव र कारणसहित लेखेमा।
- ✓ ग लाई तेस्रो रूपको सुझाव र कारणसहित लेखेमा।

७ अपठित गद्यांश

उत्तर

क. कच्चा उनको ३०० रुपैयाँ आउँछ। दुई गलबन्दीको २ × ८०० = १,६०० रुपैयाँ आउँछ। फरक **१,३०० रुपैयाँ** पर्छ, यद्यपि रङ र श्रमको खर्च यसैबाट जान्छ।

ख. रङ एकनास नबसेकाले गलबन्दी बिकेनन्। उनले हार नमानी बजारमा तालिम लिइन् र रङ बसाउने तरिका सिकिन्।

ग. अब गाउँकै मान्छेको सिपले नाम कमाएको छ। वस्तु बनाउनेको पहिचान गाउँमै रहेको छ।

घ. नामयोगी: ‘उनीसँग’ को **सँग**, ‘उनी’ सर्वनामसँग जोडिएको छ। क्रियायोगी: **अहिले**, ‘बन्छन्’ को समय बताएको छ।

ङ. यो **तयारी वस्तुको निर्यात** को उपायसँग मिल्छ, किनभने कच्चा पदार्थ नबेची त्यसबाट तयार वस्तु बनाएर मूल्य र रोजगारी दुवै बढाइएको छ।

गद्यांशका पात्र र घटना यस अभ्यासका लागि बनाइएका हुन्।

Science Playground, काठुन्जे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking

अङ्क विभाजन बोध · ५

✓ क: १,३०० रुपैयाँ निकालेमा।
✓ ख: कारण र समाधान दुवै लेखेमा।
✓ ग: गाउँको सिपले नाम कमाएको अर्थ लेखेमा।
✓ घ: एउटा नामयोगी र एउटा क्रियायोगी कारणसहित लेखेमा।
✓ ङ: कच्चा पदार्थ नबेची तयार वस्तु बेच्ने उपाय कारणसहित लेखेमा।

८ एउटै अर्थ फरक रूप

उत्तर प्रयोग · ४

क. नियम**अनुसार** गर।
ख. डाँडाको घर**बाहेक** गाउँका सबै घरमा बत्ती बल्यो।
ग. उनी **टुप्लुक्क** आइपुगिन्।
घ. आमा परिवार**सहित** मेला जानुभयो।

अङ्क विभाजन

✓ क मा 'नियमअनुसार' जोडेर लेखेमा।
✓ ख मा 'घरबाहेक' जोडेर अर्थ नबदली लेखेमा।
✓ ग मा 'टुप्लुक्क' ले खबर नगरेको अर्थ बोकेको वाक्य लेखेमा।
✓ घ मा 'परिवारसहित' जोडेर लेखेमा।

९ त्रुटि पहिचान र सुधार

उत्तर प्रयोग · ४

बजारमा गाउँका **कृषकले** ल्याएको तरकारी बिक्न थाल्यो। **सुरुमा** उनीहरू **कष्टले शिथिल** भए। बिचौलियाका **सर्तले** तरकारीको मूल्य घट्थ्यो, तर किसानले आफैँ पसल खोलेर सबैलाई **आश्चर्यमा** पारे। अब किसान **खुसी** छन्। विद्यालयको **गोष्ठीमा** विद्यार्थीले यही कथा सुनाए।

अङ्क विभाजन

✓ प्रतिसुधार ०.५ का दरले तत्सम 'कृषक' र 'शिथिल' बनाएमा।
✓ प्रतिसुधार ०.५ का दरले 'सुरु' र ट सँगको 'कष्ट' बनाएमा।
✓ प्रतिसुधार ०.५ का दरले 'सर्त' र च अघिको 'आश्चर्य' बनाएमा।
✓ प्रतिसुधार ०.५ का दरले 'खुसी' र ठ सँगको 'गोष्ठी' बनाएमा।

१० भाव विस्तार

उत्तर उच्च दक्षता · ४

प्रस्तुत पङ्क्ति 'नेपालको वैदेशिक व्यापार' प्रबन्धको अन्तिम अनुच्छेदबाट लिइएको हो।

लिच्छवि र मल्ल कालमा नेपाल तिब्बत र भारतबिचको व्यापारको बाटो थियो। ल्हासामा नेपालको वाणिज्य दूतावास थियो र महेन्द्रमल्ली मुद्रा चल्थ्यो। त्यसैले व्यापार हाम्रा लागि नयाँ कुरा होइन; यो पुर्खाबाट पाएको सम्पत्ति, अर्थात् विरासत हो। आज व्यापार घाटा ठुलो भए पनि त्यो विरासत मरेको छैन, सुतेको मात्र छ। 'ब्युँताउनु' शब्दले यही आशा बोकेको छ।

तर अवसर आफैँ काम बन्दैन। पुराना व्यापारीले माग भएको वस्तु बुझेका थिए, त्यसैले आज पनि गुणस्तरीय वस्तु उत्पादन गर्नुपर्छ, प्रविधि अपनाउनुपर्छ र लगानीको वातावरण बनाउनुपर्छ। इतिहासमा गर्व गरेर मात्र हुँदैन, त्यो गर्वलाई मिहिनेतमा बदल्नुपर्छ।

अङ्क विभाजन

✓ प्रसङ्ग (प्रबन्धको नाम र अनुच्छेद) खुलाएमा।
✓ लिच्छवि र मल्ल कालको व्यापारलाई 'विरासत' सँग जोडेमा।
✓ 'ब्युँताउनु' को अर्थ र आजको अवस्थासँग सम्बन्ध लेखेमा।
✓ गुणस्तर, प्रविधि वा लगानी चाहिने निचोड दिएमा।

Science Playground, काठ्मान्डे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking

११ निबन्ध लेखन

उत्तर प्रयोग · ५

स्वदेशी उत्पादन

आफ्नै देशमा बनेका र उब्जेका वस्तु स्वदेशी उत्पादन हुन्। हामीले दैनिक प्रयोग गर्ने अन्न, तरकारी, कपडा र जुत्तामध्ये जति धेरै देशभित्रै बन्छन्, देश त्यति नै आत्मनिर्भर हुन्छ।

स्वदेशी वस्तु किन्दा पैसा देशमै रहन्छ। गाउँको किसानबाट दुध किन्दा त्यो पैसा किसानको छोराछोरीको पढाइमा खर्च हुन्छ। विदेशी वस्तु किन्दा भने पैसा देशबाहिर जान्छ।

स्वदेशी उत्पादनले रोजगारी पनि दिन्छ। जुत्ताको एउटा कारखानाले सिलाउने, ढुवानी गर्ने र बेच्ने धेरैलाई काम दिन्छ। काम पाएका युवा विदेश जानुपर्दैन।

तर मन मात्र दिएर वस्तु बिक्दैन, गुणस्तर पनि चाहिन्छ। उत्पादकले राम्रो वस्तु बनाऔँ र उपभोक्ताले त्यसलाई रोजौँ। यसैबाट देशको अर्थतन्त्र बलियो हुन्छ।

अङ्क विभाजन

- ✓ सुरुको अनुच्छेदमा विषय र त्यसको महत्त्व लेखेमा।
- ✓ बिचमा एउटा विचार र उदाहरण लेखेमा।
- ✓ बिचमा अर्को विचार र उदाहरण लेखेमा।
- ✓ छोटो निष्कर्ष वा सुझावले टुङ्ग्याएमा।
- ✓ शब्दसीमा, भाषा र वर्णविन्यास मिलाएमा।

१२ तर्क र प्रतितर्क

उत्तर उच्च दक्षता · ४

तर्क(पक्षमा): धेरै परिवारको आम्दानी सीमित हुन्छ। एउटै काम गर्ने वस्तु सस्तोमा पाइन्छ भने बचेको पैसा पढाइ वा उपचारमा लाग्छ। मूल्यले प्रतिस्पर्धा गराउँदा स्वदेशी उत्पादक पनि राम्रो बनाउन बाध्य हुन्छन्।

प्रतितर्क(विपक्षमा): पसलमा देखिने मूल्य मात्र पूरै मूल्य होइन। सबैले सस्तो विदेशी वस्तु मात्र किने स्वदेशी कारखाना बन्द हुन्छन्, काम हराउँछ, र युवा पलायन हुन्छन्। व्यापार घाटा पनि झन् बढ्छ।

निष्कर्ष: गरिब परिवारलाई दोष दिएर हुँदैन, तर देशले स्वदेशी वस्तु गुणस्तरीय र मूल्यमा प्रतिस्पर्धी बनाउनुपर्छ। मूल्य उस्तै भए स्वदेशी वस्तु रोज्नु नै बुद्धिमानी हो।

अङ्क विभाजन

- ✓ पक्षमा एउटा उचित तर्क दिएमा।
- ✓ विपक्षमा एउटा उचित प्रतितर्क दिएमा।
- ✓ तर्कलाई प्रबन्ध वा समाजको उदाहरणले पुष्टि गरेमा।
- ✓ दुवै पक्ष केलाएर स्पष्ट निष्कर्ष दिएमा।

१३ सोच्नुहोस्

उत्तर उच्च दक्षता · ४

मोबाइल सबैका लागि विलासी वस्तु होइन। पढ्न, काम गर्न र भाउ बुझ्न चाहिने साधारण मोबाइल अब आवश्यक वस्तु जस्तै भएको छ। तर देखाउनकै लागि किनिएको धेरै महँगो मोबाइल भने विलासी वस्तु हो।

त्यसैले वस्तुको नामले मात्र होइन, यसको काम र मूल्यले छुट्याउनुपर्छ। काम चलाउन जति चाहिन्छ त्यति आवश्यकता हो, त्योभन्दा माथि देखावटका लागि तिरिने मूल्य विलास हो।

प्रबन्धको मूल कुरा भने अझै ठिक छ: देशको पैसा जोगाउन नचाहिने खर्च घटाउनुपर्छ र चाहिने वस्तु यहीँ बनाउने प्रयास गर्नुपर्छ।

अङ्क विभाजन

- ✓ मोबाइल सबैका लागि विलासी होइन भन्ने अडान लिएमा।
- ✓ आवश्यक र देखावटी प्रयोग छुट्याएमा।
- ✓ छुट्याउने आधार (काम र मूल्य) लेखेमा।
- ✓ प्रबन्धको मूल कुरासँग जोडेर निचोड दिएमा।

Science Playground, काठुन्जे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking

१४ क्रियाकलाप: हाम्रो घरका वस्तु कहाँका?

(अङ्क नदिइने)

विद्यार्थीले पाउनुपर्ने नतिजा

खानेकुरा र साबुनका धेरै वस्तु नेपालमै बनेका भेटिन सक्छन्, तर बिजुलीका सामान र मोबाइल प्रायः विदेशका हुन्छन्। अनुमानमा कच्चा पदार्थ र सिप कहाँ छ भन्ने कारण देखिनुपर्छ। एउटै लेबलमा कच्चा पदार्थ विदेशको र प्याकिङ नेपालको पनि हुन सक्छ।

तहअनुसार अङ्क	ज्ञान	बोध	प्रयोग	उच्च दक्षता	**जम्मा**
अङ्क	०	११	२५	१२	**४८**